

POWSTANIE LISTOPADOWE – PODŁOŻE, PRZEBIEG, KONSEKWENCJE I ZNACZENIE

1. Geneza powstania listopadowego.

Na wybuch powstania listopadowego złożyły się tak czynniki wewnętrzne jak i zewnętrzne.

Czynniki wewnętrzne to

- głównie łamanie konstytucji Królestwa przez cara Aleksandra I, a później Mikołaja I.
- Szerzyła się legenda Napoleona i bonapartyzm bardzo wówczas modne
- Klęska zbiorów 1830 r. spowodowała drożyznę. Biorąc pod uwagę ograniczenie eksportu sukna i zmniejszenie produkcji górniczo – hutniczej, trzeba stwierdzić że stan gospodarki Królestwa ulegał pogorszeniu. Wzrost cen i bezrobocie spowodował wzrost niezadowolenia biedoty, która była bardzo podatna na hasła rewolucyjne.
- Młodzież działająca w organizacjach konspiracyjnych pragnęła odzyskania niepodległości
- Bezpośrednią przyczyną wybuchu powstania było to, że policja carska wpadła na trop spisku w szkole podchorążych piechoty.

Czynniki zewnętrzne to:

- Obawa, że wojska polskie zostaną użyte do tłumienia powstania w Belgii i Francji. Polacy nie chcieli tłumić ruchów narodowowyzwoleńczych. Jednocześnie wymarsz wojsk polskich spowodowałby oddanie kraju całkowitej kontroli Rosjan

2. Przebieg powstania.

Powstanie wybuchło **w nocy z 29/30.11.1830 r.**

Powstańcy zakładali uderzenie na Belweder w celu porwania wielkiego księcia Konstantego, który miał stać się kartą przetargową w rozmowach z carem. Jednocześnie członkowie sprzysiężenia mieli zaatakować carskie oddziały znajdujące się w Warszawie (ok. 6500 żołnierzy). Plan ten się nie powiódł. Konstantemu udało się zbiec, wyżsi oficerowie nie chcieli przystąpić do powstania, które ich zdaniem nie miało szans powodzenia i było niewystarczająco przygotowane.

Wybuch powstania zaskoczył część społeczeństwa. Powstanie poparła głównie inteligencja, część wojskowych oraz głównie biedota warszawska i rzemieślnicy. Zaatakowali oni Arsenał warszawski i zdobyli broń, dzięki czemu mogli opanować całe Śródmieście. Poparci ludu Warszawy zawdzięcza zryw powstańczy swoją kontynuację. Część wyższych oficerów i ziemiaństwa była przeciwna powstaniu zbrojnemu nie wierząc w jego powodzenie i obawiając się konsekwencji.

Od początku kontrolę nad powstaniem przejęli konserwatyści nie chcąc dopuścić do rozruchów i rewolucji. Utworzono Straż Bezpieczeństwa, która rozbroiła lud Warszawy.

3 grudnia 1830 r. Rada Administracyjna przekształciła się w Rząd Tymczasowy, który wyznaczył datę zwołania sejmiku na 3.12.1830 r. Rząd 5.12. powierzył **funkcję dyktatora generałowi Józefowi Chłopickiemu**. Był to żołnierz napoleoński, który nie chciał zerwania z carem. Dzięki przejściu władzy zaprowadził porządek i natychmiast wysłał delegację na rozmowy z carem. **Na czele delegacji**, którą wysłano do Petersburga **stanął książę Ksawery Drucki – Lubecki**. Chłopicki nie podjął żadnych ofensywnych działań, wręcz opóźniał zbrojenia licząc na polubowne załatwienie kwestii spornych.

18 grudnia 1830 r. rozpoczął obrady sejm, który pod wpływem nastrojów ludu warszawskiego ogłosił powstanie za narodowe.

Niestety rozmowy z carem zakończyły się niepowodzeniem – car nie zgodził się na żadne ustępstwa i nakazał natychmiastowe złożenie broni, groził karą dla buntowników. Informacja o fiasku rozmów dotarła do Warszawy w połowie stycznia 1831 r.

3. Obozy polityczne w powstaniu listopadowym.

Podczas powstania listopadowego w sejmie polskim ścierały się różne obozy polityczne.

- (1) Konserwatyści: na ich czele stali: książę Adam Czartoryski, Julian Ursyn Niemcewicz, gen. Józef Chłopicki czy Stanisław Barzykowski.

Konserwatyści wywodzili się głównie z bogatego ziemiaństwa, arystokracji czy kadry oficerskiej. Byli przeciwni powstaniu, dążyli do przejęcia kontroli nad powstaniem i nie dopuszczenia do przekształcenia się powstania w rewolucję społeczną. Pragnęli doprowadzić do sytuacji wyjściowej (status quo ante bellum). Dlatego też przedstawiciele tego obozu podjęli rozmowy z carem. Nie wierzyli w zwycięstwo i chcieli zminimalizować straty. Po detronizacji cara Mikołaja I liczyli na pomoc dyplomatyczną państw europejskich.

(2) Kaliszanie: był to obóz opozycyjny kierowany przez posłów kaliskich, braci Wincentego i Bonawenturę Niemojowskich oraz Teofila Morawskiego. Obóz ten miał charakter centrowy i liberalny. Stał na stanowisku powrotu do stanu z 1815 czyli do konstytucji Królestwa Polskiego. Nie uważał by odzyskanie niepodległości poprzez powstanie narodowe było możliwe. Uznawał za to konieczność przeprowadzenia reform wewnętrznych takich jak oczynszowanie chłopów.

(3) Towarzystwo Patriotyczne było obozem lewicowym. Na jego czele stał Joachim Lelewel czy Maurycy Mochnacki. Lelewel uważał, że wszystkie warstwy narodu powinny połączyć się w walce o niepodległość. Towarzystwo jako jedyny obóz polityczne popierało powstanie zbrojne, domagało się prowadzenia wojny aż do odzyskania niepodległości w granicach przedrozbiorowych. Był to obóz niejednorodny. Wyróżniamy w nim dwa skrzydła: umiarkowane i radykalne. W sprawach reform skrzydło umiarkowane zbliżało się do Kaliszan, a skrzydło radykalne głosiło konieczność oczynszowania chłopów i zniesienia pańszczyzny, przyszła Polska miała być republiką.

4. Wojna polsko – rosyjska 1831 r.

Nastroje w Warszawie zmieniły się pod wpływem odmownej odpowiedzi cara. Coraz więcej osób opowiadało się za prowadzeniem dalszej walki. 25 stycznia 1831 r. zorganizowano manifestację ku czci dekabrystów. Przemawiano na Placu Zamkowym. W takiej atmosferze sejm podjął uchwałę o detronizacji cara Mikołaja I – powstanie przerodziło się w wojnę polsko – rosyjską. Sejm zatrzymał władzę zwierzchnią w państwie i powołał Rząd Narodowy na czele z księciem Adamem Czartoryskim. Oprócz niego w skład Rządu weszło jeszcze 4 członków. Był to Rząd koalicyjny, w którym reprezentowane były wszystkie ugrupowania polityczne. Sejm mianował naczelnego wodza (dyktatora), miał więc bezpośredni wpływ na prowadzenie wojny. Chłopicki podał się do dymisji, a **nowym dyktatorem** został **gen. Mikołaj Radziwiłł**.

5. Przyczyny upadku powstania.

Najważniejszą przyczyną upadku powstania była przewaga militarna Rosjan. Przeciwko 50 tys. armii polskiej skierowano siły liczące 130 tys.

Oprócz tego Polacy nie potrafili dowodzić wielkimi grupami wojsk. Tylko nieliczna część oficerów brała udział w wojnach napoleońskich. Ci byli głównie przeciwni powstaniu. Reszta wykształcona w Królestwie Polskim nie posiadała wystarczającego doświadczenia by walczyć z całą armią.

Duży wpływ na wynik powstania miał brak wiary we własne siły i upolitycznienie powstania. Obóz konserwatywny, w skład którego wchodziła część wyższych oficerów, dążył do porozumienia z carem i opóźniał działania militarne. Typowym przykładem jest w tym przypadku dyktatura gen. Chłopickiego, który podczas pełnienia funkcji dyktatora nawet nie spróbował przygotować Królestwa do walki. Wyżsi dowódcy byli niezdecydowani. Obóz konserwatywny liczył jedynie na pomoc państw zachodnich jednak spodziewana pomoc mimo akcji dyplomatycznej nie nadeszła.

Armia polska oddała inicjatywę w ręce rosyjskie. Jedynie plany generała Ignacego Prądzyńskiego zakładały uderzenie (ofensywę) na armię rosyjską. Plany te zresztą się powiodły.

Za jeden z głównych powodów historycy uznają fakt, iż powstania nie poparły wszystkie warstwy społeczeństwa. Określa się powstanie mianem powstania szlacheckich rewolucjonistów gdyż władze powstańcze liczyły głównie na patriotyzm szlachty. To znacznie zmniejszało szanse na powodzenie tym bardziej, że chłopci stanowili większość społeczeństwa polskiego.

6. Konsekwencje powstania listopadowego.

- zniesiono konstytucję z 1815 r. w tym: sejm polskiego, armii. Zniesiono koronację cara na króla polskiego
- na miejsce konstytucji Królestwu Polskiemu w 1832 r. nadano Statut Organiczny, który obowiązywał do 1841 r. Zachowywał on odrębność administracyjną Królestwa dzięki zachowaniu Rady Administracyjnej.
- armia polska uległa likwidacji, a żołnierzy polskich siłą wcielono do armii rosyjskiej. Królestwu Polskiemu narzucono obowiązek dostarczania rekruta do armii rosyjskiej.
- w Królestwie wprowadzono stan wojenny i okupację
- przestępstwa polityczne miały sędzić trybunały wojskowe
- członków przysiężenia podchorążych, Sejmu, Rządu Narodowego skazano na śmierć (zaocznie) lub zesłano na Syberię. Wielu z nich udało się uniknąć śmierci dzięki emigracji.
- skazańcom i emigrantom skonfiskowano majątki
- zamknięto Uniwersytet warszawski i Towarzystwo Przyjaciół Nauk
- polskie szkolnictwo podporządkowano ministerstwu w Petersburgu i ograniczono liczbę szkół średnich
- wywieziono w głąb Rosji cenne zbiory biblioteczne
- rozpoczęto budowę cytadeli warszawskiej i twierdz w Modlinie i w Dęblinie
- wprowadzono rosyjski system monetarny i karny
- wprowadzono cenzurę
- nałożono na Królestwo wysoką kontrybucję
- nałożono wysokie cło na towary produkowane w Królestwie
- namiestnikiem 1837 r. województwa zamieniono na gubernie
- namiestnikiem Królestwa został feldmarszałek hrabia Iwan Paskiewicz Erewański, który stłumił powstanie.
- represje dotknęły również Litwę, Białoruś i Ukrainę. Zamknięto tam Akademię Wileńską i Liceum w Krzemieńcu, a także represjonowano kościół katolicki (zamknięto większość klasztorów). Zniesiono religię unicką zmuszając jej wyznawców do przyjęcia prawosławia. Najbiedniejsza szlachta uległa schłopieniu – nie uznano jej szlacheckiego pochodzenia. Skonfiskowano 3 tys. majątków należących do powstańców, a 50 tys. rodzin przesiedlono w głąb Rosji.

7. Znaczenie powstania.

Znaczenie powstania listopadowego było olbrzymie. Powstanie polskie zapobiegło interwencji zbrojnej cara na zachodzie Europy. Dzięki temu nie zdławiono rewolucji belgijskiej i francuskiej. Słowo „Polak” stało się symbolem walki o niepodległość w całej Europie. Niestety klęska powstania spowodowała olbrzymie represje tak w zaborze rosyjskim i pruskim, represje na niespotykaną dotąd w Europie skalę. Ponownie zjednoczyły się Rosją, Prusy i Austria do walki z dążeniami niepodległościowymi Polaków. Ograniczono suwerenność Wolnego Miasta Krakowa. Jednocześnie powstanie pobudziło świadomość narodową Polaków. Popowstaniowa emigracja polska wiodła prym w Europie Zachodniej. Wyemigrował kwiat polskiej młodzieży, która tworzyła i rozwijała się we Francji, Belgii czy Anglii. Jednocześnie powstanie umiędzynarodowiło sprawę polską, dzięki czemu nie zapomniano o doli Polaków.